

4

POGLAVJE

**Manevrska struktura
Narodne zaščite v
povezavi slovenskih
(samo)obrambnih
prizadevanj v letu 1990**

ODZIVI NA ODVZEM OROŽJA TO

Pomlad 1990 je bila v Sloveniji nedvomno izjemno burna. Prvim povojnim večstrankarskim volitvam, na katerih je slavila združena opozicija Demos, je sledilo oblikovanje nove vlade. Prav takrat pa se je zgodil dogodek, ki je brez dvoma zaznamoval vzpostavljane lastnega nacionalnovarnostnega sistema. Vsaka sodobna država, ki sama v popolnosti izvaja suverenost nad lastnim ozemljem, mora nujno zagotoviti tudi nacionalno varnost, in to s sistemom, ki ga sestavljajo notranja varnost, obrambna struktura, obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne službe, seveda pa sam sistem ni dovolj. Potrebni so zavest, motivacija in ne nazadnje znanje, ki skupaj tvorijo varnostno kulturo tako oblasti kot državljanov, kar je še zlasti pomembno v t. i. prelomnih oziroma kriznih časih. In prav na področju varnostne kulture, usposabljanja in izobraževanja v vojaških in obrambnih zadevah je jugoslovanska država razvila morda še celo preveč dodelan sistem totalne obrambe, imenovan sistem oziroma koncept splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Ta je po eni strani izjemno militariziral družbo, po drugi strani pa je mnogim posameznikom zagotovil znanja, ki so jih s pridom uporabili pri zavarovanju osamosvojitvenega procesa in nastajajoče slovenske – vedno bolj samostojne – države. V tem kontekstu moramo gledati na dogodek, ki se je sprva zdel kot usoden, nedvomno pa je pomenil streznitev in bil nekakšna sprožilna kapica samoobrambnih prizadevanj.

Ukaz o predaji orožja TO v skladišča JLA (Ukaz št. SZ 625/1-90 z dne 15. maja 1990),²⁶⁶ ki ga je v imenu poveljnika TO RS generala Hočevarja podpisal načelnik štaba general Drago Ožbolt, lahko sicer označimo kot (samo)razorožitev, kot odvzem orožja, krajo orožja ipd. A to sploh ni tako pomembno, pomembnejši je učinek, ki ga je imel ta ukaz na praktični in na simbolni ravni. Praktično je to pomenilo popolno podrejenost TO RS Jugoslovanski ljudski armadi, saj nobena vojaška organizacija ne more delovati samostojno, če nima poleg kadrovske zagotovitve tudi materialno-tehničnih sredstev. Še pomembnejši pa je morda simbolni vidik, s katerim je vodstvo TO dokazalo svojo privrženost konceptu enotnih jugoslovanskih oboroženih sil, katerih del je bila tudi TO, in te oborožene sile so bile zagotovile ohranitve zvezne države. Drugi simbolni pomen, povezan tudi z izrabo »zmešnjave« ob prenosu republiške in občinskih oblasti na novoizvoljene organe, pa je bil nedvomno sporočilo, naj novoizvoljena legalna in legitimna oblast ne računa na TO pri uresničevanju enega glavnih

266 Objavljen v: Mikulič, Uporniki z razlogom, str. 19–20.

Vojaki JLA odvažajo orožje TO iz Šentjurja pri Celju, 19. 5. 1990.

ciljev zmagovite koalicije Demos, tj. uresničitvi slovenske samostojnosti. Ukrep vrha JLA je bil torej vse prej kot varnosten, kot je sicer trdil general Hočevar.

Čeprav je v tistem trenutku v sistemskem pogledu odpovedala zlasti SDV, pa JLA in vodstvo slovenske TO očitno nista računala na že omenjeno varnostno kulturo, ki je v mnogih glavah »prižgala žarnico«. Tako so nekateri lokalni pripadniki TO pisali ogorčena pisma novoizvoljenim občinskim oblastem, naj vendar nekaj storijo; javno objavljeno je bilo pismo Janka Stuška v dnevniku Delo 18. maja 1990 v rubriki Prejeli smo, prav tako pa so se ogorčeno odzvale tudi nekatere občine.²⁶⁷ Z Gorenjske je bila informacija o premeščanju orožja prek Staneta Dolanca posredovana tudi v urad predsednika Predsedstva RS.²⁶⁸ Porodile pa so se že prve ideje o tem, da bo treba nekaj storiti. Ne nazadnje pa so v številnih občinah ukaz zavrnil. In to je bil nedvomno izjemen odziv njenih pripadnikov. JLA je tako v očeh nekaterih že dobila podobo najresnejše varnostne grožnje, s katero se bo Slovenija soočila na poti k samostojnosti. Ob

²⁶⁷ Delo, 21. 5. 1990, str. 2, Kočevarji zahtevajo odstop šefov teritorialne obrambe.

²⁶⁸ V tej zvezi je zanimiva »gorenjska zgodba«. Že 16. 5. 1990 je Bojan Šuligoj prek Staneta Dolanca obvestil kabinet predsednika Predsedstva RS, 17. maja pa se je Janez Slapar sestal z Jankom Stuškom ter mu predal ukaz RŠTO. Na tej podlagi je Stušek napisal članek, ki ga je Delo naslednji dan objavilo v rubriki Prejeli smo na 3. strani. – Mikulič, Uporniki z razlogom, str. 71.

upoštevanju pomembnosti ogorčenih javnih odzivov, pritiskov na lokalne in republiške oblasti ter zavrnitve izvajanja ukaza s strani nekaterih poveljnikov TO pa moramo izpostaviti prve zametke proaktivnega delovanja, ki se je končno odrazilo v pojavu organiziranega odziva na jugoslovanske grožnje.

V tem smislu sta prvo snežno kepo, ki je na koncu prešla v plaz, ki ga lahko imenujemo slovenske oborožene sile, v operativnem oziroma izvedbenem smislu sprožila Tone Krkovič in Vinko Beznik, ki sta se na odvzem orožja odzvala tako, da sta se neposredno obrnila na novoizvoljena republiška sekretarja Janeza Janšo in Igorja Bavčarja. Beznik je bil Bavčarjev sošolec v miličniški šoli in je do njega prišel na ta način, Krkovič pa je do Janše prišel tudi zaradi dejstva, ker mu je priskrbel dokument o predaji orožja »na čuvanje« v skladišča JLA.²⁶⁹ Oba sta torej od nove oblasti zahtevala, da je treba nekaj storiti in da se mora oddaja orožja nemudoma končati. Seveda pa so se hkrati že začele tudi druge aktivnosti obeh. Medtem ko je Beznik zagotovil, da ne bo nikakršne oddaje orožja enote TO, ki je bila ravno v tistem času na usposabljanju v Vadbenem centru Jasnica, katerega vodja je bil, je Krkovič navezal stike s Radetom Klisaričem, ki je delal v varnostni službi PK TO za Dolenjsko. Aktivnosti pa s tem niso prenehale. Predsedstvo RS je sicer 19. maja 1990 prepovedalo nadaljnje premeščanje orožja TO v vojašnice, vendar pa se je kmalu pojavila bojazen, da bo premeščanju orožja sledil poseg proti novi slovenski oblasti.

Krkovič in Beznik sta 26. maja 1990 obiskala sekretarja za notranje zadeve Igorja Bavčarja. Še istega dne pa sta oba sekretarja, Janša in Bavčar, obiskala poveljstvo zaščitne brigade v Primožih pri Kočevski Reki in učni center RSNZ na Jasnici. Zlasti med pripadniki 30. razvojne skupine, kot se je od leta 1982 imenovalo poklicno jedro 27. zaščitne brigade TO, ki je bila neposredno vezana na RŠTO, je bilo veliko negotovosti in tudi dvomov, ki pa so se razblinili, ko so gostje nazdravili na slovensko vojsko in zagotovili, da bodo orožje dobili nazaj.

Po prvem šoku, ki je doletel tako vodstva TO po pokrajinah in občinah kot novo oblast, je sledila konsolidacija, ki je bila v tistih prvih dneh nedvomno usmerjena zlasti v iskanje ljudi, ki so bili vredni zaupanja, po drugi strani pa se je vse jasneje nakazovala potreba, ki je slovenske oblasti prisilila v konkretnejše razmišljanje o vojaški organizaciji, ki bi jo lahko nadzirali in seveda v skrajni sili tudi uporabili. Da se bo udejanjenje teh razmišljanj naslonilo predvsem na

²⁶⁹ Na podlagi opravljenih intervjujev je mogoča domneva, da je bil dokument pridobljen 18. 5. 1990 v 30. razvojni skupini. 19. 5. 1990 pa se je Krkovič sestal z Janšo. Lahko pa, da je bil ta dogodek tudi kasneje, a nobenega dvoma ni, da si je na ta način, ko je Janši priskrbel ukaz o »hranjenju oborožitve in streliva TO«, pridobil Krkovič njegovo izjemno zaupanje.

*Tone Krkovič (1956), načelnik NZ;
fotografija je iz leta 1992 s proslave ob drugi
obletnici MSNZ na Novih Lazih, ko je MSNZ
odlikoval predsednik Republike Slovenije Milan
Kučan; Krkovič je bil takrat poveljnik 1. specialne
brigade Moris, ki je nastala iz zaščitne enote
oziroma 30. razvojne skupine TO.*

posameznike in kasneje tudi na strukturo milice, pa je postalo jasno že takoj v začetku ob dogovarjanju Krkoviča in Beznika ter seveda Bavčarja in Janše, ki sta se zavedala nujnosti vzpostavitve nacionalnovarnostnega sistema. Akcija vpada enote milice v Gotenico je bila nedvomno posledica takega razvoja in to je bil hkrati tudi prvi in odločilni dokaz, da je milica profesionalno lojalna novi oblasti in da bo nanjo mogoče računati tudi v prihodnje.

KAJ STORITI Z VOJAŠKIM DELOM OBRAMBNEGA SISTEMA?

Vpad milice v Gotenico 2. junija 1990, katerega en od namenov je bil preprečiti JLA, da bi premestila tudi orožje zaščitne brigade TO, je vsekakor pomemben dogodek v luči (samo)obrambnih prizadevanj pozno pomladi leta 1990 predvsem zato, ker se je izkazalo, da se je nova oblast lahko takoj zanesla na določene strukture v organih za notranje zadeve oziroma milici; pri tem gre zlasti za tisti del Zaščitne enote milice, iz katere se je 23. avgusta 1990 oblikovala Specialna enota milice, neposredno podrejena sekretarju za notranje zadeve. Ta aktivnost pa je pokazala še na eno zelo pomembno plat, in sicer da je bila slovenska oblast takrat pripravljena uporabiti tudi orožje za zaščito pred grožnjami, ki so prihajale iz Beograda.

Poleg omenjene akcije moramo v obdobju od začetka junija do konca julija, ki se pri obrambnih pripravah zlasti kar zadeva najvišji, to je republiški nivo, zdi sicer razmeroma »mrtvi« čas, izpostaviti tudi samoorganiziranje na terenu ter

obveščevalne priprave. Za ta čas so (kasneje) pogosto govorili o jedrih odpora, o tem, ko so se prve ideje o nujnosti obrambnega angažiranja že začele uresničevati ipd. Za to obdobje je najmanj informacij tudi v literaturi, ki je do sedaj obravnavala MSNZ. Ta čas je gotovo povezan tudi z izjemno konspiracijo, saj je dejansko šlo za ustanovitev oboroženih enot zunaj kakršnega koli formalnega sistema in legalnega pokritja. Janša je sicer v svoji knjigi zapisal, da »so se v naslednjih tednih²⁷⁰ ob obilici drugega dela pogovorili z nekaterimi kadri iz TO, ki niso oddali orožja, prav tako pa so napravili približne evidence oborožitve in vojaške opreme, ki je ostala v naših rokah. Tone Krkovič, ki je iz časa službovanja poznal večino vodilnega osebja v pokrajinah in občinskih štabih, je preveril razpoloženje med stalno sestavo in njegove ocene so kazale, da ljudje ne bodo držali križem rok.²⁷¹ Ponekod so se že sami organizirali. Tam, kjer so častnikom pobrali tudi osebno orožje, so ga ti nadomeščali z nakupi v športnih in lovskih trgovinah, marsikak kos orožja pa je najbrž v zasebni organizaciji priromal čez mejo. Vendar to še zdaleč ni bilo dovolj. Potrebovali smo organizacijo, ki bi vsemu gibanju dala potrebno učinkovitost in hkrati preprečila morebitna samovoljna dejanja, ki bi lahko prinesla več škode kot koristi.«²⁷² Toliko o tem obdobju piše Janša, in če k temu dodamo še zapise Mikuliča,²⁷³ ko predstavlja aktivnosti organizatorjev MSNZ na Dolenjskem, potem je jasno, da so se na Dolenjskem samoorganizirali že od konca maja naprej, okrog 15. julija pa so imeli organizirane enote, za katere pa še niso vedeli, kako jih imenovati. Zbranih je bilo približno 450 pripadnikov, locirana so bila tajna skladišča za orožje ipd. Lahko torej rečemo, da so se po sestanku med Krkovičem in Klisaričem, ki je delal v varnostni službi Pokrajinskega štaba TO za Dolenjsko, na Dolenjskem na pobudo zadnjega začela oblikovati prva jedra obrambnega samoorganiziranja. To je potrdil tudi Franci Povše,²⁷⁴ ki je izpostavil, da je bil pobudnik na Dolenjskem nedvomno Klisarič, ki je kmalu po sestanku s Krkovičem angažiral še svojega sodelavca Boruta Usenika in Albina Gutmana, hkrati pa pristopil tudi do Boruta Novaka in Boruta Likarja iz milice. Povše je bil o namerah skupine po samoorganiziranju seznanjen v začetku junija, pomembno pa je ob tem poudariti, da je bilo to jedro kombinacija pripadnikov tako TO kot milice. Ker pa v naslednjih dneh ni bilo večjih aktivnosti s strani republiških oblasti, so se na Dolenjskem odločili, oblikovati

270 Mišljeno je po akciji v Gotenici, tj. po 2. 6. 1990.

271 Kljub poznavanju pa formalno Krkovič ni bil (več) pripadnik TO, zato so mu pri navezovanju stikov mnogokrat pomagali tedanji pripadniki TO.

272 Janša, Premiki, str. 51.

273 Mikulič, Uporniki z razlogom, str. 76–77.

274 Intervju Povše, 24. 4. 2009.

enote iz lovcev, ki bi jih uporabili v skrajnem primeru, hkrati pa so določili tudi tajna skladišča za orožje. Imeli pa so tudi namen angažirati rezervno sestavo milice, ki naj bi jo bilo najlažje uporabiti. O tem se je spominjal Povše: »Naslednji segment, ki smo ga imeli na nek način možnost angažirati, je bil segment rezervnega sestava policije. Ta segment je imel način vpoklica, za katerega se je na območju policijske postaje odgovarjalo vodstvu policijske postaje. Ta segment vpoklicevanja smo mi ocenili, da ga je najbolj enostavno zlorabiti, pridobiti ljudi, za katere je pa potrebno potem še orožje pripraviti in imamo mi neke enote, katere bomo lahko uporabili za te namene. Ta stvar je bila razdelana do tukaj, to se pravi tako daleč, da je bil načrt korigiran na postaji milice Novo mesto, tisti uradni načrt za vpoklic je bil korigiran in določeno tudi zborna mesto, kjer je bilo letališče Prečna. To je druga taka organizacijska formacija, popolnoma ilegalna, šli smo se lastno vojsko.«²⁷⁵ To je druga taka organizacijska formacija, popolnoma ilegalna, ustanavljali so lastno vojsko, z vsemi temi aktivnostmi pa so bili seznanjeni Klisarič, Usenik ter Krkovič. Že pred prvim odvzemom orožja iz Gotenice pa je bila nastavljena obveščevalna mreža za zbiranje informacij o gibanju pripadnikov in simpatizerjev JLA na območju Dolenjske. Povše pravi, da je bil sistem milice zlorabljen za vzpostavitev paravojaških formacij.²⁷⁶

Jedra odpora oziroma uresničevanje idej o nujnosti takojšnjega organiziranja in priprav na morebitno posredovanje JLA, pa niso nastajala samo na Dolenjskem.²⁷⁷ Med takšna jedra bi lahko šteli tudi delovanje povezanih posameznikov v Ljubljani. Še pred vzpostavitvijo stika z Miho Butaro je imel Krkovič tako stike z Vojkom Adamičem in Borisom Mikušem.

Razmere na vojaškem področju so bile v času med majem in julijem 1990 vse prej kot preproste. Odvzem orožja ne le da je paraliziral delovanje TO, šokiral je zlasti »ministra« za obrambo in za notranje zadeve. Tako je Bavčar na enem od prvih skupnih sestankov z Janšo in Krkovičem na vprašanje, kakšna bo vojna, ki se napoveduje, odgovoril: »Vojna bo trajala med pet in deset let.«²⁷⁸ In ob taki predpostavki je bilo povsem jasno, da je treba čim prej vzpostaviti jedra odpora, ki bi lahko prerasla v vsesplošen oborožen odpor.

275 Prav tam.

276 Prav tam.

277 Tudi na Kočevskem naj bi Tone Krkovič prek svojega brata Matije organiziral skupino nekaj deset prostovoljcev, ki bi, tudi z lovskim orožjem, delovali, če bi se JLA odločila za naslednji korak, ki so ga pričakovali: odstranitev slovenskega političnega vodstva. V ta namen so tudi na Kočevskem postavili tajna skladišča orožja (primer pri Mali Gori), da bi se slovensko vodstvo umaknilo na Kočevsko, od koder bi vodilo odpor proti JLA, če bi se le-ta odločila dokončno prevzeti oblast v Sloveniji in obračunati z republiškim vodstvom. – Intervju Krkovič, 1. 6. 2010.

278 Intervju Krkovič, 1. 6. 2010.

Vojna naj bi bila torej tipično gverilsko-partizanska, pri čemer bi eno osrednjih območij bojevanja predstavljali Kočevska in Dolenjska, vzpostaviti pa je bilo treba čim prej tudi jedra delovanja v Ljubljani. Če je bil to taktično-operativni razlog vzpostavitve jeder odpora, ki so dejansko imela vse poteze odporiškega gibanja oziroma ustanovitve paravojaških formacij, pa je bil drug izjemno pomemben razlog strateškega značaja. Ni bilo še namreč povsem jasno, na kakšen način naj Slovenija (če sploh, saj so bile tudi v tistem času še vedno žive ideje, da svoje vojske sploh ne potrebujemo) oblikuje svojo vojaško obrambo. Tako je še celo na posvetu v Poljčah 14. septembra 1990 Janša v svojem orisu razmer omenil predsednikom občin tudi možnost, da slovenska skupščina čez noč sprejme ustavne amandmaje ali celo poseben zakon, s katerim bi ustanovili slovensko vojsko. Formalnih različic je bilo torej več.²⁷⁹ Vsekakor pa je bilo do nastanka ideje, da se te obrambno-vojaške priprave spravijo pod kapo NZ, pomembnih še nekaj dejstev. Že na Dolenjskem so kmalu (julija) nastali pomisleki in ideje pri glavnih nosilcih že predstavljenega samoorganiziranja zlasti iz vrst milice (Novak, Povše, Likar), da bi bilo treba vprašanje vojaške organiziranosti rešiti na republiški ravni, saj bi se lahko pojavila nevarnost ustanavljanja preveč paravojaških formacij, ki bi si v primeru delovanja največjo grožnjo predstavljale kar same.²⁸⁰ Po drugi strani pa so se začela pojavljati prva vprašanja, ali za te aktivnosti vedo prav vsi iz slovenskega političnega vrha, kot je pri predstavljanju ideje in pridobivanju sodelavcev samozavestno in odločno trdil Tone Krkovič.²⁸¹

Danes je že več kot očitno, da tega formalno vse do zadnje faze in sestanka na Izvršnem svetu 14. septembra 1990 predsednik Predsedstva RS ni vedel, kajti očitno je vse od dogodkov, povezanih z aretacijo in dogodki JBTZ ter z odvzemom orožja, vladalo precejšnje nezaupanje Janše do Kučana. Po drugi strani pa sta se tudi Janša in Bavčar zavedala, da ustanavljanje paravojaških formacij ne more biti nič drugega kot začasna rešitev. Medtem ko so se na eni strani porajali prvi dvomi, pa so na drugi strani lokalna »jedra odpora« vse bolj pritiskala na republiška sekretarja, saj se jim je vse bolj zdelo, da začetna motivacija in zagnanost nekako minevata. Konec junija so se zato sestali na »Trubarjevi domačiji« na Rašici Bavčar, njegov zaupnik in sodelavec Bojan Korsika, ki sta se

279 Janša, Premiki, str. 62.

280 Intervju Povše, 24. 4. 2009.

281 »Mi na Dolenjskem smo začeli zadeve prej izvajati. Sicer smo bili malo zmanipulirani, ker nam je bilo rečeno, da vse to že uradna slovenska politika ve. Mi zdaj vemo, da Kučan takrat še ni vedel. Ampak sta potem Krkovič in Beznik seznanjala, začeniši z Janšo in Bavčarjem, in potem sta onadva seznanila Kučana in potem se je nekako začela ta uradna, politična pokritost te zadeve«. – Intervju Novak, 24. 4. 2009.

poznala še iz časa delovanja Odbora za varstvo človekovih pravic, Janša, Krkovič in Beznik in tam so zrasle prve ideje o organizaciji za obrambo na ravni republike. 23. julija pa so na sestanku pri Bavčarju ustanavljanje organiziranih vojaških enot konkretizirali. A več kot očitno je postalo, tudi zaradi dogajanja in izkušenj nove oblasti na Hrvaškem, da se bodo rešitve iskale v okviru obstoječega sistema SLO in DZ, ki je poleg oboroženih enot milice predvideval tudi oborožene enote NZ (čeprav sicer samo s trofejnim orožjem, ki ga milica, ta je namreč skrbela za opremljanje in urjenje NZ, ni več operativno potrebovala). In prav aktivacija oziroma razpored posameznikov v NZ, ki bi delovala na republiškem nivoju (imela manevrski značaj), je bila formula za vmesni čas, dokler slovenska oblast ni sprejela ustavnih amandmajev in si odredila nadzor nad TO v miru in izrednih razmerah in tako TO postavila v položaj, ki ga ni imela še nikoli v več kot dvajsetletni zgodovini: ko se dejansko prelevila v iz prostorske v manevrsko in iz pomožne v glavno vojaško silo.

MSNZ KOT FORMULA ZA VMESNI ČAS

Nobenega dvoma ni, da lahko vsebinsko in funkcionalno za začetke MSNZ štejejo tudi (samo) obrambne aktivnosti, ki so sledile odvzemu orožja TO maja 1990, udejanjanje razmišljanj o samostojnosti tudi na vojaškem področju ter o Slovenski vojski prek vzpostavitve nadzora nove oblasti nad TO, v zadnji fazi pa je MSNZ nedvomno pomenila konceptualizacijo obrambnih sil, sestavljenih iz simbioznega delovanja vojaške in miličniške oziroma policijske komponente. MSNZ je pomenila realizacijo vojaške komponente obrambnih sil, bila pa je hkrati več in manj kot organizacija, zato je seveda ne smemo preučevati samo s formalističnega in organizacijskega vidika. MSNZ je bila formula za vmesni čas. Za čas, ko je bila prihodnost Slovenije nejasna, in za čas, ko smo se zlasti na vojaškem področju zagotavljanja nacionalne varnosti soočali z mnogo več vprašanji, kot je bilo odgovorov.

Glede na to, da jasnih idej o tem, kaj storiti z vojaškim vprašanjem, če sploh kaj, med političnimi strankami ni bilo, po drugi strani pa smo bili v celotnih osemdesetih letih prejšnjega stoletja priča prizadevanjem za demilitarizacijo slovenske družbe, ki so dosegla vrhunec jeseni 1990, so različne ideje, pa tudi postopki v času nastajanja slovenske vojske razumljivi. Tako je bil potek dogodkov, ki se iz današnje perspektive zdijo popolnoma logični, v tistem času vse prej kot to. Na drugi strani so bili organi za notranje zadeve pod republiško

pristojnostjo, popolnjeni večinoma s poklicnimi pripadniki ter so morali svoje delovanje dokazovati tudi v praksi pri zagotavljanju notranje varnosti.

Zadeva je bila torej na vojaški oziroma strani TO bistveno bolj zapletena. Razen nekaj stotin poklicnih pripadnikov (zlasti ko je šlo za poveljnike ter operativne oficirje in skladiščnike) je TO slonela na rezervni komponenti, ki pa je niso sestavljali poklicni pripadniki, temveč rezervisti, državljani v uniformi – ko so to seveda po vpoklicu nosili. In takšna TO je bila soočena z odvzemom orožja. Ko k temu dodamo še razpetost med lokalno politično oblast na eni ter RŠTO na drugi strani, je povsem jasno, da je bila TO spomladi 1990 bolj ali manj paralizirana. Ukvarjala se je predvsem sama s sabo; ker pa je slonela na konceptu državljana vojaka, so se vanjo zelo hitro vnesla tudi politična in v nekaterih primerih celo mednacionalna razhajanja, zlasti ko je šlo za vojne sestave posameznih štabov. Ob vse večjem pritisku zveznih oblasti z JLA na čelu tako na Slovenijo kot tudi na Hrvaško je bilo zato povsem na mestu vprašanje, kaj storiti.

V programu Demosove vlade za področje obrambe je bila sicer točka, ki je predvidela vključitev RŠTO v sestavo sekretariata za ljudsko obrambo,²⁸² vendar je to zahtevalo ustavna dopolnila. V slovenski politiki pa ni bilo posebej velike enotnosti glede organiziranja lastnih obrambnih sil, češ da bi s tem le izzivali vojsko oziroma vojaški vrh.²⁸³ Na podlagi pravnih mnenj so zato julija 1990²⁸⁴ v sekretariatih za ljudsko obrambo in notranje zadeve našli formulo, ki je predvidela uporabo možnosti NZ, da se pokrije tisti del obrambno-vojaških priprav, ki do tedaj niso imele legalnega kritja, npr. t. i. jedra odpora. Hkrati pa bi, po mnenju snovalcev te rešitve, to omogočilo razširitev aktivnosti na območje celotne republike, saj bi tudi tistim teritorialcem, ki so se pridružili tem obrambnim aktivnostim v naslednjih tednih, nudili kolikor toliko trdno pravno pokritje njihovega sicer prikritega delovanja. Drugi, prav tako pomemben cilj pa je bil, z vključitvijo pokrajinskih in občinskih poveljnikov TO oziroma njihovih namestnikov v NZ prevzeti dejanski nadzor nad TO. MSNZ je tako pomenila oblikovanje skupin in enot, ki so bile enotno vodene z državnega vrha, s strani republiških sekretarjev za notranje zadeve in za obrambo. NZ je tako imela republiški značaj, kar je izražal termin manevrska, in je presegala lokalno ali »tovarniško« raven, kakor je bila NZ organizirana do tedaj.

282 V prejšnjem sistemu RSLO in RŠTO nista imela nobene povezave.

283 Janša, Premiki, str. 51.

284 Dnevnikov objektiv, 29. 5. 2010, str. 10, Pravne države ne vzpostaviš tako, da jo eliminiraš : intervju z Ludvikom Zvonarjem (Primož Knez, Ali H. Žerdin).

VOJAŠKA – »ZELENA« – VEJA SLOVENSКИH OBRAMBNIH SIL

V vrhu sekretariatov za notranje zadeve in za ljudsko obrambo so se že po odvzemu orožja TO in odzivu na nižjih hierarhičnih nivojih začeli zavedati, da bo treba v času, dokler TO ne bo z ustavnimi in zakonskimi spremembami popolnoma podrejena republiškem vodstvu, najti vmesno rešitev, ki bo kljub vsemu predstavljala neko obrambno moč in bo v popolni pristojnosti republiških oblasti. Vedeli so, da je treba najti zakonsko kritje, da se izognejo nevarnosti za posredovanje JLA, po drugi strani pa bi se posamezniki lažje odločali za sodelovanje v njej. Odgovor na to vprašanje so našli v tedaj veljavnem republiškem zakonu o SLO in DS, ki je v členih 173–186 predvideval, da se za opravljanje nalog NZ vpokličejo tudi obvezniki TO, JLA in CZ, in sicer za čas, dokler ne dobijo poziva za vpoklic v te obrambne strukture.

V začetni fazi organiziranja je bila to v bistvu samoiniciativna organizacija brez imena, ki so jo poleg republiške koordinacije (Bavčar, Janša, Krkovič, Beznik) sestavljali posamezniki v okviru TO in ONZ (posebej v SEM in PEM), prav tako pa so zaradi logistične zagotovitve v MSNZ postopoma vključevali občinske funkcionarje, ki so bili deležni posebnega zaupanja.

V začetku najvišje republiško vodstvo, z izjemo republiških sekretarjev za notranje zadeve in za obrambo, sploh ni vedelo za nastajanje organizacije, ki se je začela oblikovati od vrha navzdol po točno določeni organizacijski shemi, ki pa jo je poznal le njen vrh. Republiška koordinacija MSNZ je nadaljnje člane pridobivala prek delovanja glavnih operativcev,²⁸⁵ ki so izbirali sodelavce na pokrajinski ravni, ti pa so zopet izbirali sodelavce oziroma načelnike na občinski ravni. Izbor sodelavcev je v prvi vrsti potekal na poznanstvu in predvsem osebnem zaupanju. Kljub temu da je bilo njeno delovanje legalizirano s strani takratnega republiškega vodstva v skladu s tedaj veljavnima zakonodajo in sistem SLO in DS, pa je njeno delovanje v osnovi še naprej potekalo strogo tajno. Tako so na primer na republiškem nivoju poznali le ljudi do pokrajinskega nivoja, slednji pa do občinskega. Veljalo pa je tudi obratno. Posamezniki na občinskih ravneh so velikokrat poznali le svojega nadrejenega, bili pa so celo primeri, ko skoraj do konca niso vedeli, kdo je načelnik MSNZ njihove pokrajine. Prav tako so se strogi varnostni ukrepi nanašali tudi na komuniciranje, saj so se vsi dokumenti in obvestila prenašali osebno oziroma neposredno ustno. Dokumente, kolikor so

²⁸⁵ Krkovič kot načelnik NZ in začetnik njene konkretne implementacije MSNZ si je izbral ozek krog sodelavcev, ki so organizacijo nadalje razvijali na nižjih hierarhičnih ravneh. To je predstavljalo MSNZ.

jih sploh ustvarjali, so velikokrat uničevali, da ne bi puščali sledi. Organiziranje je bilo torej piramidalno, s čimer je bila zagotovljena varnost za sodelavce in udeležence tajnega projekta.

V tem kontekstu je treba izpostaviti tudi številne dileme, ki so se postavljale pred posameznike, ko so se odločali in odgovarjali na vprašanje: »Ali si za stvar?« Tako so bile izpostavljene legalistične, moralne, politične in osebne dileme posameznikov, ki so s svojim sodelovanjem ogrožali sebe in svoje bližnje tako materialno kot tudi eksistencialno. Mnogi so se zlasti v prvih dneh spraševali o posledicah svoje odločitve. Čutiti je bilo tudi nezaupanje in veliko vlogo pri odločitvi, da se pridružijo tajnemu organiziranju novih slovenskih obrambnih sil, so odigrala pretekla poznanstva in zveze. Bili so primeri, ko izbrani načelniki občinskih štabov niso popolnoma zaupali pokrajinskemu načelniku, ki jih je z akcijo seznanil oziroma jih je vanjo vključil. To (ne)zaupanje pa se je prenašalo tudi s pokrajinskih na republiško raven. Tak primer kaže organiziranje NZ na Gorenjskem. »Prvi sestanek Toneta Krkoviča in Janeza Slaparja, ko je Krkovič poklical in prosil za predstavitve, je bil v nedeljo, 19. avgusta, pred kavarno Creina v Kranju. Po predstavitvi in pogovoru sta odšla na sedež PŠTO, kjer je Tone predstavil nastajajoči projekt manevrske strukture. Še isti dan se je Slapar pogovoril s Petrom Zupanom. Zvečer je poklical Jelka Kacina, ki je bil namestnik Janeza Janše v RSLO. Dogovorila sta se za srečanje naslednje jutro pred njegovim odhodom v službo v Ljubljano. Seznanil se je s Krkovičevim projektom in ga prosil za podatek, ali sta projekt res odobrila tudi sekretarja Janša in Bavčar. Tonetu Krkoviču niso povsem verjeli, saj ni bil v strukturah TO. Bil je namreč predstojnik upravnega organa za ljudsko obrambo v Kočevju, od koder mu je JLA odpeljala orožje, last UO. Kacin je potrdil, da sta sekretarja Janša in Bavčar seznanjena s projektom, vendar naj ne bi bil zelo pomemben, po njegovem mnenju naj bi šlo za usposabljanje«. ²⁸⁶

Ta primer je kaže na rast piramidalne organizacije od zgoraj navzdol, kajti z vidika organizacijske teorije je vse bolj preraščala v mrežno organizacijo z dokaj veliko (operativno) avtonomijo posameznih jeder. Prav tako pa lahko na ta način odgovorimo tudi na vprašanje, kdo je posamezne pripadnike določil za sodelovanje v MSNZ in kdaj ter na kakšen način so bili izbrani in informirani. V temelju je torej šlo za angažiranje poznanih kadrov neposredno s strani Krkoviča, v številnih primerih pa so mu pokrajinske stike pomagali navezati tudi »stari znanci«. Tak primer je zametek organiziranja NZ v Zahodnoštajerski pokrajini.

²⁸⁶ Mikulič, *Uporniki z razlogom*, str. 71.

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE
61001 LJUBLJANA, KIDRIČEVA 2
Telefon (061) 323 261, poštini predal št. 640, 642

Številka: 0001-1-Z-2/13-90

Datum: 29/8-1990

Na podlagi 185. člena Zakona o ljudski obrambi in družbeni samozastititvi (Uradni list SRS, št. 35/82) in na podlagi Pravilnika o organiziranju, aktiviranju in opravljanju nalog ter o oznakah in oborožitvi narodne zaščite (Uradni list SRS, št. 29/83) izdajam

O D L O Č B O

O IMENOVANJU NAČELNIKA NARODNE ZAŠČITE

Za načelnika narodne zaščite, ki bo pripravljaj organizacijske pogoje za delovanje narodne zaščite v morebitnih izrednih razmerah imenujem

Toneta KRKOVIČA, roj. 18/5-1956, rezervni kapetan I. razreda, stanuje Kaptol 1, Kočevje.

Tone KRKOVIČ deluje na podlagi pooblastil, ki jih načelniku narodne zaščite daje Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozastititvi ter citirani pravilnik, in sicer na celotnem območju Republike Slovenije.

Za opravljanje svojih nalog lahko načelnik določi potrebno število svojih namestnikov in pomočnikov. Imenovanje namestnikov in pomočnikov potrjuje republiški sekretar za notranje zadeve.

Igor Bavčar
REPUBLIŠKI SEKRETAR
ZA NOTRANJE ZADEVE

Odločba o imenovanju načelnika NZ, po kateri je Krkovič deloval na osnovi pooblastil Zakona o SLO in DS ter Pravilnika o organiziranju NZ.

Štefan Šemrov, tamkajšnji pokrajinski načelnik, pravi: »Sredi julija 1990 me je poklical 'Vojko'²⁸⁷ in mi napovedal sestanek s Tonetom Krkovičem. Prvo srečanje in pogovor o MSNZ sva imela 25. julija 1990 ob 16. uri na dvorišču gradu Tabor v Laškem. Po osnovni predstavitvi projekta in privolitvi v podrobnejšo predstavitev sva pogovor nadaljevala na terasi moje hiše v Vrhu nad Laškim. Na voljo mi je dal 48 ur, da se odločim, ali sem pripravljen sodelovati. Moja odločitev je bila pritrdilna, vendar v tistem trenutku nisem bil popolnoma prepričan, da nam bo uspelo, kajti naše delo pri projektu MSNZ ni bilo legalno. Pripravljali smo dokumente za nemoteno delovanje, alarmiranje in tajni vpoklic Vojnih enot, oblikovali skrivna skladišča itn. Kako resno je bilo takrat, se zavedamo šele zdaj. Morali smo hitro ukrepati in se odločiti, komu zaupati, da bi projekt na občinski ravni lahko uresničili. Po razmisleku sem se odločil za sodelavce TO, ki sem jim najbolj zaupal. Odločitev ni bila lahka in danes vem, da sem morda komu storil krivico, ker mu sprva nisem zaupal. Do začetka septembra 1990 smo oblikovali skupino za delo na obeh ravneh, del dokumentov in ocen je bilo že narejenih, pripravljane elaboratov pa se je začelo predvsem septembra.«²⁸⁸

Podobno je bilo tudi v Vzhodnoštajerski pokrajini. Marjan Fekonja tako o projektu MSNZ pravi: »Med pol osmo in osmo uro zvečer sem prišel v Tepanje.²⁸⁹ Tam sta me že čakala dva predstavnika. Eden je bil Miha Butara, drugi pa je bil, predstavil mi ga je namreč Butara,²⁹⁰ Tone Krkovič. Takrat sem ga prvič videl. Ne vem, kdo je bil bolj v zadregi, on ali jaz. Začel mi je govoriti, zakaj je pravzaprav prišel. Odkrito moram priznati, da sem v tistem trenutku pozabil na Toneta Krkoviča in da se je v meni kot po tekočem traku začel odvijati nekakšen film ali predstava o tem, kaj pravzaprav vse to pomeni, kaj se lahko zgodi oziroma se bo zgodilo. Strah namreč nikomur ni tuj. Razlika je le v tem, da eni znajo strah obvladati, drugi pa ne. Takrat sem seveda najprej pomislil na družino in otroke, razmišljal sem o tem, kaj nam preti. Po srečanju v Tepanjah sem odšel domov in začel razmišljati, kako bi stvari organizirali naprej. V vseh občinskih štabih sem izbral posameznike, ki sem jim resnico zaupal postopno in nikoli v celoti. Tako smo že v slabem mesecu in pol uspeli organizirati štabe Narodne zaščite v Mariboru, Slovenski Bistrici, na Ptuj, v Ormožu, Pesnici in Rušah.

287 Najbrž je bil to Vojko Adamič.

288 Mikulič, *Uporniki z razlogom*, str. 91.

289 Gre za srečanje 6. 9. 1990; najprej so se na Tepanjah srečali pripadniki »zelene linije«, nato pa so odšli na sestanek z »modro linijo« v Slovenske Konjice.

290 Očitno je bilo ljubljansko jedro odpora (Adamič, Butara) zelo pomembno za navezavo kontaktov tudi v drugih slovenskih pokrajinah zlasti zato, ker sta bila oba pripadnika TO. K temu moramo dodati še dolensko jedro odpora (npr. Borut Usenik), ki je bil zveza, prek katere je Krkovič navezoval stike z Južnoprimorsko pokrajino.

To pravzaprav niso bili štabi. To sta bila posameznik in njegov pomočnik ali pa skupina treh ljudi. In eden, dva ali trije smo delali vse te stvari.«²⁹¹

Vse postopke kadrovanja na pokrajinski in občinski ravni je vodil načelnik MSNZ RS Tone Krkovič. Za vsakega predlaganega načelnika MSNZ so predlagatelji podali zelo natančno obrazložitev. Posebno težo pri kadrovanju so imeli tisti poveljniki OŠTO, ki niso oddali orožja.²⁹²

Pokrajina	Načelnik	Predlagal in utemeljiv
Ljubljana mesto	Miha Butara	Tone Krkovič, Vojko Adamič
Ljubljana okolica	Elo Rijavec	Tone Krkovič, Miha Butara
Vzhodnoštajerska	Marjan Fekonja	Miha Butara
Zahodnoštajerska	Štefan Šemrov	Vojko Adamič
Posavje	Ernest Breznikar	Miha Butara
Zasavje	Jože Ranzinger	Miha Butara
Dolenjska	Rade Klisarič	Tone Krkovič
Notranjska	Vojko Štemberger	Vojko Adamič
Severnoprimorska	Drago Vidrih	Miha Butara
Južnoprimorska	Leopold Čuček	Vojko Adamič
Prekmurje	Ivan Smodiš	Miha Butara
Koroška	Mladen Mrmolja	Miha Butara
Gorenjska	Janez Slapar	Miha Butara
Nadzor zračnega prometa	Jože Butara	Miha Butara

Ker je šlo za tajno organizacijo, so pomembne tudi psihosocialne dileme, tako v odnosu do najbližjih oziroma do družine kakor tudi širše. Prisotno je bilo vprašanje, ali so posamezni pripadniki seznanili svojo družino s svojim tajnim delovanjem ali pa so ga prikrivali. Prav tako je pomembno, na kakšen način so reševali morebitne probleme doma, v službi, med prijatelji. Zanimiva je tako zgodba iz Koroške, kjer se Primož Šavc spominja: »Seveda jaz v sanjah ne bi pričakoval, da bo mene poveljnik koroške pokrajine podpolkovnik Mladen Mrmolja povezal v tajno organizacijo, ker sem bil poleg, ko je orožje odhajalo na njegovo avtoriteto. Tudi nekateri moji sodelavci so okrog tega izražali velik bes. Mrmolja je bil drugače zelo v redu človek, poznam ga še iz mladosti. Vendar zaradi teh okoliščin iz časa predaje orožja svojim sodelavcem iz MSNZ nisem

291 Mikulič, Uporniki z razlogom, str. 90.

292 Butara, O vlogi in pomenu MSNZ, str. 3.

povedal, kdo je moj šef. Moji ljudje so dolgo mislili, da me vodi sam Janša, za Krkoviča niso vedeli, ker nisem nič povedal, za Mrmoljo pa tudi ne, saj bi nezaupanje nekaterih mojih sodelavcev do njega lahko ogrozilo sam projekt oziroma njegovo konspiracijo.«²⁹³

MSNZ se je razvejila iz jedra nekaj posameznikov v organizacijo, v katero je bilo končno razporejenih skoraj 21.000 pripadnikov. Pri tem je treba pojasniti število pripadnikov »zelenih vej«, kot se pojavljajo v različnih virih. Razmeroma jasno je, kako se je oblikovalo vodstveno jedro organizacije, od republiške prek pokrajinske do občinske ravni, manj jasno pa je dejansko operativno oblikovanje. Kako postane MSNZ tako kadrovske kot materialno-tehnično operativna oborožena sila? Kot taka sicer ni nikoli delovala. Enote MSNZ na terenu so bile samo na papirju oziroma v mobilizacijskih seznamih. Poveljnike (izbranih) enot so sicer v grobem seznanili z akcijo MSNZ, vojakov pa nikoli.²⁹⁴

Okoli 21.000 pripadnikov, kolikor naj bi štele enote NZ, navedenih v Direktiva načelnika Narodne zaščite Republike Slovenije za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo manevrske strukture Narodne zaščite²⁹⁵ iz začetka septembra 1990 se seveda nanaša na potencialno angažirane enote, ki bi imele orožje in drugo vojaško opremo, prav tako pa bi bile zaradi aktivnega delovanja v projektu poveljnikov na višjih nivojih ter nadzoru nad sistemi zvez in mobilizacijo tudi uporabljene. V tem smislu je velikost tega dela MSNZ težje določljiva kot za enote RSNZ, ki jih moramo šteti v celotni oboroženi sestavi Republike Slovenije. Namreč struktura PEM, SEM in ne nazadnje tudi VEM je bila povsem jasna, delujoča, v preteklosti pa tudi že aktivirana.

Nesporno dejstvo je, da brez podpore RSNZ ne bi bilo takšne »zelenih vej«, prav tako je povsem jasno, da so na najvišjem strateškem nivoju na celotno oboroženo sestavo gledali kot na neločljivo povezano simbiozno delujočo celoto izbranih enot RSNZ v MSNZ. Vendar pa je bilo tudi v tem primeru, morda sicer bolj na lokalnih ravneh, kar nekaj težav.

Čeprav večina virov akcijo ocenjuje kot izjemno uspešno in učinkovito, pa ocena njene vloge in pomena z zgodovinskega vidika le ni povsem enotna. Tako iz analize koroške »veje« MSNZ ugotavljamo, da se nekatere na republiški ravni sprejete odločitve niso v popolnosti prenesle na lokalno raven. Primer, ki vse od konca vojne z večjo ali manjšo intenzivnostjo kaže na tako ugotovitev, je nedvomno ocena vloge posameznih elementov nacionalnovarnostnega

293 Intervju Šavc, 25. 4. 2006

294 Prav tam; Intervju Jeromel, 26. 6. 2006.

295 Mikulič, Uporniki za razlogom, str. 47.

sistema oziroma preprosteje rečeno odnos med ONZ (milica) in TO. Čeprav vsi pomembni viri izpostavljajo pomen dobrega sodelovanja med pripadniki obeh institucij, pa se je na lokalnem nivoju pokazala vrsta neenotnih stališč tako glede priprav na vojno kot glede delovanja v vojni junija 1991. To je sicer legitimno, nedvomno pa kaže na to, da bi se kljub vsem pripravam v letu 1990 skozi projekt MSNZ, v katerem so se poleg slovenske vojske rojevale tudi slovenske obrambne sile (celotna oborožena sestava), vsem dogovarjanjem in koordiniranju (tako uradnemu kot neuradnemu), vojna najbrž brez koordinacijskih skupin, ki so dejansko operativno vodile enote, ne izpeljala tako učinkovito.

FUNKCIJE, NAMEN IN NAČRT DELOVANJA

Osnovni namen delovanja MSNZ je bilo (vojaško) zavarovanje ukrepov nastajajoče slovenske države, ki jo je v tistem času najbolj ogrožala prav JLA. Čeprav je bila NZ *de iure* pomožna obrambno-varnostna sila ter slovenska posebnost v okviru sistema SLO in DZ, v katero so bili razporejeni rezervisti, dokler niso bili prerazporejeni v enote TO, JLA ali CZ, v organizacijski pristojnosti tedanjega sekretariata za notranje zadeve, pa je MSNZ, kot so jo kasneje poimenovali, *de facto* zagotavljala nadzor ter vodenje in poveljevanje republiški TO s strani slovenskega političnega vodstva še pred sprejemom ustavnih in zakonskih sprememb.²⁹⁶ Poleg PEM, ki so nudile podporo, so namreč okostje in jedro MSNZ sestavljali izbrani pripadniki TO, za katere je v tem času veljalo neke vrste dvojno poveljevanje. *De iure* so bili podrejeni liniji vodenja in poveljevanja v TO kot delu jugoslovanskih oboroženih sil, *de facto* pa so bili sestavni del nove organizacije MSNZ in njenega sistema vodenja in poveljevanja, ki se je nanašalo izključno na slovensko politično oblast.

Osnovni vojni načrt MSNZ je bil preprost in logičen. V primeru oboroženega posega JLA v Sloveniji bi morala zavarovati ključne objekte in hkrati s hitrimi napadi na skladišča orožja in vojaške opreme zagotoviti možnost za vpoklic popolnih formacij TO. Prav tako so bili izdelani popolni načrti za posamezna skladišča in druge objekte.²⁹⁷

Konec avgusta oziroma v začetku septembra 1990 je bil v vrhu sekretariata za ljudsko obrambo izdelan dokument Direktiva načelnika Narodne zaščite Republike Slovenije za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo manevrske

296 Nanut, Zgodovinski pregled osamosvojitve RS; Butara, Uporniki z razlogom.

297 Nanut, Zgodovinski pregled osamosvojitve RS.

strukture Narodne zaščite,²⁹⁸ ki je bil uporabljen kot smernica za pripravo osnovnega vojnega načrta MSNZ s predvidenimi možnostmi, v katerih bi se MSNZ uporabila v celoti, deloma ali le kot demonstracija sile. Pri tem je bila predvidena možnost razglasitve izrednega stanja na celotnem ozemlju SFRJ, ki ga seveda republiška skupščina ne bi potrdila in bi praktično pomenila ob poskusu realizacije agresije na Slovenijo. V primeru razglasitve izrednega stanja na Kosovu je bila predvidena demonstracijska uporaba enot manevrskih enot NZ in PEM, če bi zvezne oblasti poskušale izvesti mobilizacijo rezervistov in jih angažirati na Kosovu. Popolna uporaba vseh sil MSNZ pa je bila predvidena za primer izrednih razmer na Hrvaškem in BiH, ko je obstajala potreba po zavarovanju meja in ozemlja Slovenije ter preprečitvi širjenja spopadov tudi na našo republiko. Prav tako bi se MSNZ delno ali v popolnosti uporabila tudi v primeru, če bi JLA poskušala evakuirati vojaško tehniko ter težko oborožitev z ozemlja Republike Slovenije.

Prav Direktiva načelnika Narodne zaščite Republike Slovenije Krkoviča za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo manevrske strukture (manevrskih enot) NZ je eden ključnih elementov, ki omogoča razložiti pa tudi opredeliti kaj je bila MSNZ in katere so bile njene posebnosti. Prva je bila nedvomno ta, da jo je vodil Krkovič, po 29. avgustu 1990, ko ga je za načelnika NZ imenoval Bavčar, tudi formalno. Krkovič, rezervni kapetan 1. razreda, je tako dobil nalogo, da pripravi organizacijske pogoje za delovanje NZ v primeru izrednih razmer, in to na celotnem območju Republike Slovenije. Izbral je pokrajinske vodje, ki so večinoma prihajali iz enot TO. Pomembnost Direktive pa je tudi v tem, da omenja celotno oboroženo sestavo RS, skupno število pripadnikov, sodelovanje z enotami ONZ oziroma uporabo vseh razpoložljivih sredstev, obenem pa razmeroma jasno razmeji med (manevrsko strukturo) NZ in enotami RSNZ. Odločitev načelnika NZ se glede nalog nanaša izključno na NZ, čeprav je poudarjeno sodelovanje z enotami milice. Pomemben za razumevanje je tudi tisti del direktive, ki zadeva zaledje (»v primeru eksteritorialne uporabe manevrskih sil NZ uskladiti sistem zaledne zagotovitve v ONZ (PEM) in odredom za preskrbo RSNZ«²⁹⁹). Glede na to, da direktiva za zaledno oskrbo predvideva uporabo objektov in sredstev TO, je jasno, da bi se sile NZ, ki ne bi delovale prostorsko, temveč manevrsko, tj. širše, morale nasloniti na zaledno zagotovitev, ki bi jo zagotavljal RSNZ.

298 Sprejet je bil na Pristavi 7. 9. 1990. – Mikulič, *Uporniki z razlogom*, str. 44–50.

299 Mikulič, *Uporniki z razlogom*, str. 49.

REPUBLIŠKI ŠTAB ZA NARODNO ZÁŠČITO
REPUBLIKE SLOVENIJE

LJUDSKA OBRAMBA
DRŽAVNA TAJNOST

DIREKTIVA

NAČELNIKA NARODNE ZÁŠČITE REPUBLIKE SLOVENIJE ZA
DEMONSTRACIJSKO, DELNO ALI POPOLNO UPORABO MANEVRERSKE
STRUKTURE NARODNE ZÁŠČITE

Topografska karta: 1:200000 Celovec, Gradec, Maribor, Trst,
Ljubljana, Zagreb, Rijeka, Gospič, Biháč

Direktiva je izdelana na podlagi celovite ocene možnih posledic sprejéta ustavnega zakona, na podlagi katerega bi RS sama urejala del vojaške obveznosti in ocene možnih situacij v katerih bi prišla v poštev delna ali popolna uporaba manevrerskih enot NZ v Republiki Sloveniji.

I.

VZROKI IN MOŽNOSTI DELOVANJA SIL ZA POSREDOVANJE NA PODROČJU
REPUBLIKE SLOVENIJE

1. Zaradi zapletenih notranje-političnih razmer v SFRJ in naraščajočih konfliktov tako med republikami kot med zveznimi organi in posameznimi republikami se kot edina "zdrava" sila in kohezivna moč pojavlja JLA z vse večjimi kompetencami in tudi "razsodniškimi" oziroma ultimativnimi zahtevami. Predvidene spremembe dopolnil k ustavi RS ter predvsem zakona o SLO in DS, kot tudi drugih zakonov, ki utrjujejo subverzivnost RS so povod za skrajno zaostreno situacijo v Sloveniji. Posamezni najodgovornejši predstavniki JLA in zveznih organov dajejo izjave o nelegitimnosti volitev in delovanje skupščine in teles RS ter grozijo z uvedbo izrednega stanja.

- a) Vzroki za posredovanje na področju RS bi bili lahko naslednji:
- Izredno stanje na celotnem ozemlju SFRJ
 - Izredno stanje na Kosovu zaradi nacionalnega upora Albancev
 - Izredno stanje na Hrvatskem zaradi posega ONZ R Hrvatske v kninski krajini
 - Izredno stanje na Hrvatskem zaradi mednacionalnih spopadov širokih razsežnosti zaradi "vsesrbskega zbora v Jasenovcu"
 - Izredno stanje v BiH zaradi vsiljenih mednacionalnih spopadov
 - Evakuacija vojaške tehnike in težke oborožitve z ozemlja RS
 - Poskusi neposrednega izvajanja zveznih zakonov in predpisov.

b) Možnosti delovanja sil za posredovanje na področju RS v vsaki od naštetih možnih variant bi zvezni organi z uvedbo izrednega stanja v RS uporabili predvsem enote JLA.

2. JLA je sestavljena iz mirnodobne in vojne sestave. Vojne enote JLA so pretežno nacionalno homogene, mirnodobne pa zaradi eksteritorialnega načina popolnjenja z naborniki nacionalno

dalje

REPUBLIŠKI ŠTAB ZA NZ
Načelnik
Anton Krkovič

Direktiva načelnika NZ, vsebinsko potrjena na Pristavi 7. 9. 1990.

* * *

Čeprav imamo številne definicije, kaj MSNZ je, je treba k njenemu opredeljevanju in preučevanju pristopiti celostno. MSNZ je bila obrambni odziv na vojaške grožnje, prihajajoče iz Beograda, vsaj v prvi fazi pa je bila vse prej kot izoblikovana vojaška formacija oziroma organizacija. MSNZ ima svoje formalne datume ustanovitve in konca, imela je ljudi, ki so bili v NZ formalno razporejeni, imela je celo načrt delovanja in obstajajo sezname enot z oborožitvijo, ki bi jih v primeru potrebe aktivirali.